

Helmutas ŠABASEVIČIUS

BALETO ATMINTIS

RESTAURUOTŲ LIETUVOS CHOREOGRAFŲ KŪRINIŲ KONCERTAS

I choreografiją kaip kultūros paveldą pradėta žvelgti XX a. antroje pusėje, kai imtasi tyrinėti garsių baletmeisterių kūrybą ir šių tyrimų pagrindu restauruoti jų statytus spektaklius ar smulkesnės formos choreografinius kūrinius. Lietuvos balet istorijos aktualizavimui buvo skirtas Lietuvos kultūros tarybos finansuotas projektas „Baletas atmintis“, kurio tikslas – surinkti kuo daugiau medžiagos apie XX amžiuje Lietuvoje dirbusius choreografus ir parengti retrospektyvinį koncertą, iš užmaršties prikelti dabar jau neberodomų baletų spektaklių fragmentus ar choreografines miniatiūras. Šį projektą įgyvendino Nacionalinės M.K. Čiurlionio menų mokyklos Baletų skyriaus pedagogai ir moksleiviai, koncertai vyko Šokio teatre Vilniuje (2016-12-03), Kauno valstybiniame muzikiniame teatre (2017-10-18) ir Žvejų rūmuose Klaipėdoje (2017-11-26).

2016–2017 metais „Krantų“ redakcijos rengtas projektas „Baletas atmintis“ – pagarbos ženklas Lietuvos balet istorijai ir ją kūrusiems žmonėms, visų pirma choreografams, savo darbais suteikusiems progą atsiskleisti baletu artistų talentui. Šio projekto rezultatas – trys koncertai, surengti Vilniuje (Šokio teatras, 2016, gruodžio 3), Kaune (Kauno valstybinis muzikinis teatras, 2017, spalio 18; skirtas baletu artistėms, istorikėms ir kritikėms Aliodijai Ruzgaitės atminimui) ir Klaipėdoje (Žvejų rūmai, 2017, lapkričio 26). Projektą „Baletas atmintis“ „Krantų“ redakcija įgyvendino kartu su Lietuvos nacionalinės M.K. Čiurlionio menų mokyklos Baletu skyriumi, bendradarbiaudami su Lietuvos nacionaliniu operos ir baletu teatru, Valstybiniais Kauno ir Klaipėdos muzikiniais teatrais; projektą rėmė Lietuvos kultūros taryba.

Pirmoji Lietuvoje baletu menu žiūrovus stengėsi sudominti iš Sankt Peterburgo į Kauną atvykusi Olga Švede-Dubeneckienė (1891–1972), kuri dar 1921 metais įsteigė baletu studiją, 1922-aisiais surengė mokinių koncertą, statė šokius Valstybės teatre rodomiems operos spektakliams, kūrė scenovaizdžius ir kostiumus. 1924-aisiais į Kauną atvykęs rusų baletmeisteris Pavelas Petrovas (1882–1936) taip pat įsteigė studiją, surengė kelis baletu koncertus. 1925-ųjų gruodžio 4 dieną įvyko Léo Delibes'o baletu „Kopelija“ premjera, kuri ženklina Lietuvos baletu trupės veiklos pradžią. Tačiau nei Olgos Dubeneckienės, nei Pavelo Petrovo choreografinių kūrinių iki mūsų dienų neišliko.

1931–1935 metais Lietuvos baletu trupei vadovavo baletmeisteris Nikolajus Zverovas, kartu su juo Valstybės teatre dirbo Europoje išgarsėję baletu solistai, Sergejaus Diagilevo sezonų dalyviai Vera Nemčinova ir Anatolijus Obuchovas, kuris vadovavo baletu studijai. 1935 metų sausio–kovo mėnesiais Valstybės teatro baletu trupė sėkmingai gastroliavo Monte Karle ir Londone, kur buvo parodyti baletai „Gulbių

MEMORY OF BALLET. A CONCERT OF CHOREOGRAPHERS' WORKS FROM RESTORED LITHUANIA

Choreography has only been seen as part of the country's cultural heritage since the second half of the 20th century, when research began into the work of famous ballet-masters, and the restoration of their directed plays and smaller-scale works of choreography commenced based on these findings. The project 'Memory of Ballet' was devoted to actualising Lithuanian ballet history. The aim was to gather as much material as possible on choreographers who worked in Lithuania in the 20th century, and to present a retrospective concert by rescuing from oblivion fragments of no longer played works or choreographic miniatures. The project was made possible by the support of the Lithuanian Council for Culture, the magazine Krantai, and the staff and pupils of the Ballet Department at the National M.K. Čiurlionis School of Arts. Concerts took place at the Dance Theatre in Vilnius (3 December 2016), Kaunas State Musical theatre (18 October 2017), and the House of Fishermen in Klaipėda (26 November 2017).

ežeras“, „Raimonda“, „Žizel“, taip pat Balio Dvariono „Piršlybos“, kiti spektakliai bei koncertinės programos. Į gastrolių programą buvo įtrauktas ir Zverovo pastatytas Delibes'o baletas „Kopelija“ (premjera Valstybės teatre – 1934). Vėliau šis baletas ne kartą buvo atnaujintas, jo fragmentai buvo rodomi Nacionalinės M.K. Čiurlionio menų mokyklos Baletu skyriaus koncertuose.

Projektui „Baletas atmintis“ Svanildos variaciją iš „Kopelijos“ padėjo restauruoti buvusi baletu solistė, vėliau – Baletu skyriaus pedagogė Leokadija Šveikauskaitė-Dumšaitienė ir šių variaciją šokusi Rūta Kudžmaitė-Daraškevičienė. Visuose koncertuose ją atliko Baletu skyriaus moksleivė Gabrielė Ilčiukaitė (mokytoja – Jolanta Vymerytė).

Beveik neišliko pirmojo Lietuvos choreografo Broniaus Kelbausko (1904–1975) kūrinių. Prieškariu jis pastatė baletus „Šecherezada“, „Bachčisarajaus fontanas“, „Kaukazo belaisvis“, o Antrojo pasaulinio karo metais (1943, gruodžio

Juozas Pakalnis. Baletu „Sužadėtinė“ scena. 1943. Choreografas – Bronius Kelbauskas, scenografas – Viktoras Andriušis.
Nuotrauka iš Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus rinkinių

džio 4) Valstybės teatre Kaune įvyko Juozo Pakalnio baletu „Sužadėtinė“ premjera – tai buvo pirmasis didelės apimties Kelbausko darbas. Šio baletu fragmentai vėliau buvo rodomi įvairiuose koncertuose. Choreografas Vytautas Brazdylis restauravo jo paties kadaise šoktą *Adagio* iš „Sužadėtinės“. Koncerte Vilniuje šį epizodą atliko Lietuvos nacionalinio operos ir baletu teatro baletu solistai Olga Konošenko ir Jeronimas Krivickas; Kaune kartu su Krivicku *Adagio* šoko moksleivė Dominyka Vosyliūtė (mokytoja – Loreta Bartusevičiūtė-Noreikienė); koncerto Klaipėdoje metu buvo rodomas pirmojo koncerto vaizdo įrašas.

Į koncerto Kaune programą buvo įtrauktas ir vienas šiuolaikinio šokio pavyzdys: juk būtent Kaune savo kūrybinę veiklą pradėjo po mokslų Berlyne pas garsią moderniojo šokio choreografę Juttą Klamt grįžusi Danutė Nasvytė: įkūrusi savo studiją, ji skleidė naujojo išraiškos šokio idėjas. Nors šios studijos veiklą nutraukė okupacija, šiuolaikinio šokio formas net ir sunkiomis sąlygomis puoselėjo Nasvytės mokinė Kira Daujotaitė (1921–2013), subūrusi išraiškos šokio kolektyvą „Sonata“. Šios studijos auklėtinė choreografė Birutė Letukaitė atkūrė savo mokytojos darbą – „Valsą“ pagal Frédéricio Chopino muziką, kurį Kaune ir Klaipėdoje atliko Miglė Čaplinskytė (mokytoja – Lina Puodžiukaitė-Lanauskienė).

Kaip XX a. ketvirtajame dešimtmetyje, taip ir vėliau Lietuvos baletas buvo stipriai susijęs su rusų šokio meno tradicijomis. Kurį laiką Lietuvoje dirbo baletmeisteris Michailas Moisejevas (1882–1955). Jo pastatytas Igorio Morozovo „Daktaras Aiskauda“ (premjera – 1954, vasario 13) – pirmasis Lietuvoje baletas vaikams, jis ilgai buvo rodomas Vilniuje, vėliau statytas Kaune ir Klaipėdoje.

Dabar Vanios ir Tamos duetą iš šio spektaklio Vilniuje šoko Pijus Ožalas ir Patricija Mikuckaitė; pastarąją koncertuose Kaune ir Klaipėdoje pakeitė Anastasija Semaško (mokytojai – Gražina Dautartienė ir Aleksandras Semionovas). Kregždutės variacija iš to paties baletu visuose trijuose „Baletu atminties“ koncertuose atliko Marina Filipova (mokytoja – Loreta Bartusevičiūtė-Noreikienė).

Valstybės teatre Kaune artisto karjerą pradėjo choreografas Vytautas Grivickas (1925–1990), dramatinio baletu šalininkas, choreografijos mokėsis Teatro institute Maskvoje. Kaip baletmeisteris Grivickas išgarsėjo jau Vilniuje, pastatęs Juliaus Juzeliūno baletą „Ant marių kranto“ (1953, gegužės 10). Statant šio spektaklio šokius, choreografui padėjo garsus XX a. pirmosios pusės baletu artistas ir pedagogas vilnietis Asafas Messeras (1903–1992), pasaulinio garso balerinos Majos Pliseckajos dėdė. Baletas „Ant marių kranto“ anuomet buvo pastatytas ne tik Vilniuje, bet ir Rygoje bei Talyne. „Baletu atminties“ koncertu programoje buvo parodyti du baletu „Ant marių kranto“ fragmentai. Visuose trijuose koncertuose Onės šokį atgaivino Rūta Karvelytė (mokytoja – Gražina Dautartienė). Jonio šokį su irklų, kurį restauravo Vytautas Brazdylis, koncerte Vilniuje atliko Arnas Kunavičius – vieno garsiausių XX a. antrosios pusės Lietuvos baletu solistų Henriko Kunavičiaus sūnus. Kaune jį pakeitė LNOBT baletu solistas Mantas Daraškevičius.

Česlovas Žebrauskas (1930–2016) buvo ir baletu solistas, ir choreografas, sukūręs ne vieną koncertinį numerį

Lietuvos baletu šokėjams. Tarp tokių kūrinių – ir nuotaikinga miniatiūra „Palangos Juzė“ pagal Miko Vaitkevičiaus muziką, kurią yra šokę daugelis vyresniosios kartos baletu artistų. Visuose trijuose „Baletu atminties“ koncertuose šią nuotaikingą miniatiūrą atliko moksleiviai Paulina Čistovaitė ir Šarūnas Valiūnas; choreografiją atkūrė ir su jais dirbo mokytojai Gražina Dautartienė ir Aleksandras Semionovas.

Iš anuometinio Leningrado į Lietuvą atvykusi Natalija Topčevskaja-Šiekštelienė (1936–2013), baigusi šokėjos karjerą, ilgus metus dirbo Nacionalinės M.K. Čiurlionio menų mokyklos Baletu skyriaus pedagoge, statė choreografines miniatiūras baletu artistams ir moksleiviams. Iki šiol koncertuose rodomas pagal Wolfgango Amadeus Mozarto muziką jos sukurtas „Mano pirmasis *pas de deux*“ (premjera – 2003, balandžio 8). Koncerte Vilniuje solo partijas šoko Jonas Bernardas Kertenis ir Anastasija Semaško; Kaune ją pakeitė Adrijana Jakonytė, Klaipėdoje – Džesika Vienažindytė (vaikų mokytojai – Marija Kiršienė, Gražina Dautartienė, Danielius Kiršys, Liudmila Grava, Jolanta Liaugminienė ir Neli Beredina).

Klasikinio baletu tradicijas ir naujas išraiškos priemones choreografijoje derino Elegijus Bukaitis (g. 1941), baigęs choreografijos mokslus tuometinio Leningrado konservatorijoje. 1971-aisiais pagal Antano Rekašiaus muziką sukūręs novatorišką baletą „Aistros“, vėliau šį spektaklį, pavadinęs „Aura“, pastatė iš naujo (premjera – 1986, lapkričio 28). Koncerte Vilniuje duetą iš šio baletu šoko Ūla Girdziušaitė (mokytoja – Beatričė Tomaševičienė) ir LNOBT baletu artistas Arnas Kunavičius.

Naujųjų Lietuvos operos ir baletu teatro rūmų Antano Vienaolio gatvėje atidarymui Bukaitis parengė naują Piotro Čaikovskio baletu „Gulbių ežeras“ redakciją (premjera – 1974, lapkričio 9). Dabar „Baletu atminties“ koncertuose Kaune ir Klaipėdoje Juokdario šokį iš „Gulbių ežero“ II veiksmu atliko Deividas Dulka (mokytojas – Aleksandras Semionovas).

Šiuolaikiškų formų savo kūryboje ieškojo baletmeisteris Alfredas Kondratavičius (g. 1944), taip pat Leningrado konservatorijos auklėtinis. Susidomėjęs Juliaus Juzeliūno „Afrikietiškais eskizais“, pagal šį kūrinių Kauno muzikiniame teatre pastatė vienaveiksmį baletą „Terra Archegon“ (premjera – 1972, rugsėjo 29), kuris kiek vėliau būdavo įtraukiamas į Baletu skyriaus absolventų koncertus. Šio baletu fragmentą „Baletu atminties“ koncertuose šoko vyresniųjų klasių mokinės ir solistė Emilija Šumacherytė (mokytojos – Aušra Gineitytė ir Loreta Bartusevičiūtė-Noreikienė).

Net trisdešimt metų Kauno valstybinio muzikinio teatro scenoje kūrė ir baletu trupei vadovavo choreografė Irena Ribačiauskaitė (g. 1945), baigusi Teatro institutą Maskvoje. Vyresnieji žiūrovai prisimena jos „Aušrinę“, „Amerikietį Paryžiuje“, „Tarnaitę poniją“, o su jos pastatytais baletais vaikams užaugo kelios kauniečių kartos.

Tarp šių spektaklių – Piotro Čaikovskio „Spragtukas“ (premjera – 1999, sausio 30). Kaune ir Klaipėdoje *Adagio* iš šio spektaklio šoko Kauno valstybinio muzikinio teatro baletu solistai Auksė Mikalajūnaitė ir Aurimas Sibirskas (choreografiją atkūrė Aleksandras Jankauskas).

Leningrado konservatorijos absolvento Vytauto Brazdylio (g. 1947) choreografinė kūryba svyravo tarp klasikinių ir

Svanildos variacija iš Léo Delibes'o baletu „Kopelija“. Nikolajaus Zverevu choreografiją atkūrė Leokadija Šveikauskaitė-Dumšaitienė ir Rūta Kudžmaitė-Daraškevičienė. Šoka Gabrielė Ilčiukaitė.
Martyno ALEKSOS nuotrauka

Juozas Pakalnis. *Adagio* iš baletu „Sužadėtinė“. Broniaus Kelbausko choreografiją atkūrė Vytautas Brazdylis. Šoka LNOBT baletu solistai Olga Konošenko ir Jeronimas Krivickas.
Martyno ALEKSOS nuotrauka

šiuolaikinių spektaklių, jis sukūrė ne tik originalią klasikinę „Kopeliją“, bet ir „Baltaragio malūną“, kuriame taikė post-modernistinės stiliškos elementus ir režisūroje, ir šokyje. Šiuolaikinis baletas „Amžinai gyvi“ (premjera – 1982, lapkričio 26) buvo sukurtas pagal Antano Rekašiaus muziką ir žinomo XX a. pabaigos grafiko Stasio Krasausko kūrybą.

Koncertui „Baletu atmintis“ pats choreografas atkūrė spektaklio „Amžinai gyvi“ sceną „Moters gimimas“, kurią visuose koncertuose atliko vyresniųjų klasių moksleivės bei solistės – vyresniokė Justė Petrauskaitė ir pradinukė Adrija Čobotaitė.

XX a. paskutiniaisiais dešimtmečiais klasikinio baletu paveldą originaliai interpretavo choreografas Egidijus Domeika (1954–1998), choreografijos mokslus baigęs Teatro institute Maskvoje. Jis nedaug spektaklių sukurtiospėjo (pastatė „Kaligulą“, „Eglę žalčių karalienę“), tačiau XX a. paskutiniajame dešimtmetyje dažnai kūrė Baletu skyriaus moksleiviams; iš jo darbų pavyko restauruoti du choreografinės scenos „Metų laikai“ pagal Giuseppe's Verdi operos „Sicilijos mišparai“ muziką fragmentus.

Vilniuje buvo rodytas epizodas „Žiema“ (šoko Aušrinė Januškytė, Paula Krivickaitė, Kamilė Pilibaitytė; Kaune ir

Julius Juzeliūnas. Fragmentas iš baletu „Terra Archegon“ (iš „Afrikietišku eskizu“). Choreografas – Alfredas Kondratavičius.
Šoka vyresniųjų klasių merginos, solistė – Emilija Šumacherytė. Martyno ALEKSOS nuotrauka

Julius Juzeliūnas. Jonio šokis iš baletu „Ant marių kranto“. Vytauto Grivicko ir Asafo Messerero choreografiją atkūrė Vytautas Brazdylis. Šoka LNOBT baletu artistas Arnas Kunavičius. Martyno ALEKSOS nuotrauka

Antanas Rekašius. Spektaklio „Amžinai gyvi“ scena „Moters gimimas“. Choreografas – Vytautas Brazdylis. Solistė – Justė Petrauskaitė. Martyno ALEKSOS nuotrauka

Klaipėdoje „Žiemą“ atliko Darija Seliukaitė, Kamilė Pilibaitytė ir Urtė Groblytė (mokytojos – Audronė Domeikienė ir Loreta Bartusevičiūtė-Noreikienė).

Koncerte Vilniuje taip pat parodyta variacija iš Domeikos „Pavasario“, kurią atliko Edvinas Jakonis (mokytojas – Petras Skirmantas); Kaune ir Klaipėdoje į programą buvo įtraukta visas „Pavasario“ *pas de deux*, kuri su Ilja Chudalejevu (mokytojas – Petras Skirmantas) šoko Paula Krivickaitė (Kaune) ir Viltė Lauciūtė (Klaipėdoje; abiejų merginų mokytoja – Audronė Domeikienė).

Jurijus Smoriginas (g. 1955) choreografijos mokėsi Leningrado teatro institute, jis kūrė ir didžiosiose Lietuvos scenose Vilniuje, Kaune bei Klaipėdoje ir yra vienas iš nedaugelio Lietuvos choreografų, įkūrusių savo kūrybos erdvę – choreografinių projektų teatrą „Vilniaus baletas“.

Koncerte Vilniuje Smorigino kūryba buvo atspindėta choreografinė miniatiūra „Mano gyvenimas“, skirta pirmajai Lietuvos baletu Svanildai – Olgai Malėjinaitei ir 1996 metais sukurta balerinai Rūtai Jezerskytei, kurią atliko Vilija Montrimaitė (mokytoja – Beatričė Tomaševičienė).

Kaune bei Klaipėdoje buvo parodytas fragmentas iš Smorigino šokio spektaklio „Kruvinos vestuvės“, pastatyto pagal Astoro Piazzolos muziką (premjera – 2008, rugpjūčio 16), kuri atliko Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro solistai Aušra Krasauskaitė ir Mantas Černeckas.

Šokio teatro ACH vadovė choreografė Anželika Cholina (g. 1970) baigė Teatro institutą Maskvoje, o šiandien žinoma ne tik Lietuvoje, bet ir Rusijoje. Neturėdama galimybės kurti didžiojoje baletu scenoje, choreografė dirbo dramos teatruose, sukūrė spektaklius „Moterų dainos“, „Karmen“.

1999 metų lapkričio 24-ąją Oskaro Koršunovo teatre įvyko Cholinos spektaklio „Pamišusių merginų šokiai“ premjera; čia šoko dramos aktoriai, baletu artistai bei Menų mokyklos Baletu skyriaus moksleiviai. Pirmąjį didelį vaidmenį šiame spektaklyje turėjo progos sukurti Jurgita Dronina, tuomet dar Baletu skyriaus mokinukė, o šiandien pasaulinio garso balerina, sužavėjusi savita Camille'io Saint-Saëns'o „Gulbės“ interpretacija. „Baletu atminties“ koncertuose „Gulbę“ šoko Vakarė Radvilaitė (mokytoja – Gražina Dautartienė).

Projektą „Baletu atmintis“ kartu su „Krantų“ redakcija įgyvendino Nacionalinės M.K. Čiurlionio menų mokyklos Baletu skyriaus pedagogė Rūta Kudžmaitė-Daraškevičienė, koncertinės ir sceninės praktikos specialistė Giedrė Zaščičinskaitė, koncerto režisierius – Baletu skyriaus pedagogas, choreografas Vytautas Brazdylis, garso režisierius – Raimondas Jaroševičius, šviesų dailininkas – Marius Apanskas. Koncertuose buvo naudojamos archyvinės nuotraukos bei scenovaizdžių eskizai iš Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus rinkinių.

Helmutas ŠABASEVIČIUS

Jules Massenet. „Mano gyvenimas“. Choreografas – Jurijus Smoriginas. Šoka Vilija Montrimaitė. Martyno ALEKSOS nuotrauka

